

אמונה ופילוסופיה¹

אורות ישראל ז', טו'

ההכרה, שהפילוסופיה נובעת מישראל קשורה היא בדעה שניה, ע"ד יחש הנבואה והשכל האנושי. להסוברים שהנבואה והשכל קשורים הם זה בזה, מוכרחים אנו לומר מזה, שאנחנו רואים שהדיעות האלהיות והשפעת הנבואה תופשות כ"כ חלק גדול בערכם של ישראל, שגם השכל האנושי ופיתוחו יעשה פריו בקרב ישראל בצורה חשובה ביתר שאת. אמנם ההכרה האומרת, שהשכל האנושי אין לו ענין בתיאוריו עם הנבואה, ויותר ממה שהוא מועיל הוא מזיק להתפשטות השפעתה העליונה של הנבואה, היא מתכבדת באמרה, שהנטיה האלהית אל אור הנבואה לא נתנה מקום לתיאוריה הפילוסופית להתפשט באומה, כי תמיד נשאה כנסת ישראל עיניה למרומים לשאיפות והכרות עליונות. אמנם ודאי שהטוב התמציתי של השכל האנושי, שהוא עיקר היסוד הפילוסופי, מאיר באומה בעומק נשמתה בצורה של גילוי שכינה ושפעת רוח הקודש של יחידי הסגולה.

כוזרי א', סג'

סג. אמר החבר: הפילוסופים אין להאשים אותם, מפני שהם עם לא נחלו חכמה ולא תורה, מפני שהם יונים, ויון מבני יפת השוכנים בצפון, והחכמה שהיא ירושה מאדם, והיא החכמה המוחזקת בכח אלהי, איננה כי אם בזרע שם שהוא סגולת נח, לא פסקה החכמה ולא תפסוק מן הסגולה ההיא מאדם. ולא היתה החכמה ביון, אלא מעת שגברו ונעתקה החכמה אליהם מפרס ואל פרס מכשדים, וקמו בהם הפילוסופים המפורסמים בימים ההם, לא קודם לכן ולא לאחר מכן, ומעת ששבה המלכות לרומיים לא קם בהם פילוסוף מפורסם.

חדות ד'² - יסוד החיים, תהום האמת ועמקה הנצחי, אור ההגיון ומקור נשמת פילוסופיה³, ראשיתה ואחריתה (בישראל). הנטיה האלמותית, אם כל חכמה וכשרון ויסוד כל עליצות⁴ בחיים [אגב ברסב].

אורות ישראל ה', ה'⁴

להיות יונק מזיו האלהות, במובנה הטהור העליון, שרוממות מעלתה היא הענוה של "תכלית הידיעה שלא נדע", ועם כל זה, למרות מה שידיעה זו היא שלילית, תהיה הנשמה מלאה ומתמלאת תמיד בכל עת ועונה ציורים אלהיים חדשים, מעדנים ומרוממים, - לזה דרוש שיהיו כל חוגי ההרגשות והמחשבות מתאימים אל היניקה של החמדה והעריגה האלהית. ולזה אין די במעשים הפרטיים שיהיו רצויים, ומשוקלים בשקל של מוסר מאיר ומתוקן, כ"א גם שהרגשות הפנימיות, המתרוצצות מאליהן בתוך הנשמה, יהיו מבונים על בסיס האור והשלמות. ודבר זה אי אפשר כ"א כשתהי' נ"כ האומה, שממנה היחיד בא, כולה מיוסדת ברוחניותה על הטוב והאור האלהי, שאז מתאימות הרגשות הבאות לאדם מצד לאומיותו אל האור הטהור של המוסר היחידי העליון. אבל אם האומה היא רשעה בתכונתה, אי אפשר שהיחיד היוצא ממנה יהיה כולו בר וטהור, כי הרגשות הלאומיות מוכרחות להטיל בו את זוהמתן. להדריך נפשות, שהן מלאות זוהמא ונטיות רשעיות, אי אפשר באור הזיו האלהי כי אם ע"י עילום גדול, וכל שהרשעה יותר שלטת כך העילום צריך להיות יותר מעובה. הירידה שלנו מפני החטא גרמה גם בנו עביבות גדולה, שהשלילה הבאה בעקבתא דמשיחא, ועמה החוצפה, היא מכוונת מצד תכסיס ההנהגה העליון לטהר את המשך הזיו העליון מכל סיג של ציורים חיוביים בתוך העצמיות האלהית העליונה, אבל בתוכיות תכונתנו נמצאת היכולת לחיות באור ד' הבהיר, ולהמשיך על ידו הדרכות כוללות ופרטיות, ע"י הלבשות יפות שאינן פוגמות את האור כ"א מתקנות אותו למראה עינים. אבל בעולם כולו, במובן האומות שבתוכו, אין גם אומה אחת המוכשרת לזה. ע"כ מוכרח הערפל לכסות לאומים. רק כשנהיה מה שאנו צריכים להיות, תשוב להאנושיות הסגולה העליונה, שהתמצית שלה תהיה מסוגלה לאור הרוחני הגנוז בתכונתה, וממילא תתרומם כולה ובגאון תכיר את האושר שלה, במה שזכתה שהחלק היותר מוכשר שבה יהיה ממולא באור האלהי הזך, וע"י השפעתן תדע בכללותה איך להתרומם למי מדתה.

כוזרי ד', טז'-יז'

טז. אמר הכוזרי: כבר התבאר לי הפרש בין אלהים וה', והבינותי מה בין אלהי אברהם ואלהי אריסטו, ושה' תכספנה לו הנפשות בטעם וראיה, ואלהים יטה אליו הקשה. והטעם ההוא יביא מי שייגיע אליו שימסור נפשו על אהבתו ושימות עליה, וההקשה הזאת היא רואה כי רוממותו חובה בעוד שלא תזיק ולא יגיע בעבורה צער. ואין להאשים אריסטו כשהוא לועז על מעשה הנימוסים, אחר שהוא מסופק אם ידע האלהים אותם.

¹ הרחבה למידות הראיה, אמונה ו'. וע"ע שם כג', כז', לג'. שם יראה א'.

² נחמיה ח י.

³ אור ההגיון ומקור נשמת פילוסופיה הפילוסופיה - ע' א' אורות ישראל ה. ה. ושם, ז יד "היתרון של ההכרה האלהית שבישראל מההכרה הפילוסופית הכללית שבעולם כולו, נעוץ הוא בתביעה הפנימית של הוספת הגדולה האלהית, ההולכת ונתבעת מהנשמה בכל רגע. עילוי גודל זה הוא תוכן ישראלי מיוחד". ע"ע בס' הקריטריון לאמת הקריטריון למוסר, פרק ד.

⁴ ע' מידות הראיה, יראה ב'.

יז. אמר החבר: ובאמת סבל אברהם אור כשדים והגרות והמילה והרחקת ישמעאל ועקידת יצחק לשחוט אותו, כי ראה מן הענין האלהי מה שראה, טעם לא הקשה, וראה שאין דבר ממנו נעלם מחלקי מעשיו, וראה גומל אותו על צדקתו לרגעים, ומורה אותו הדרך הישרה בכל מעשיו, עד שלא היה מקדים ומאחר כי אם ברשותו, ואיך לא ילעג להקשותיו הקדומות, כאשר דרשו רבותינו זכרונם לברכה, בויוצא אותו החוצה: אמר לו צא מאצטגנינות שלך, ר"ל שצוהו לעזוב כל חכמותיו ההקשיות מחכמת הכוכבים וזולתם, וידבק בעבודת מי שהגיע אליו בטעם, כמו שאמר: +תהלים ל"ד ט'+ טעמו וראו כי טוב ה' וגו'. ובאמת נקרא: אלהי ישראל +שמואל א' ה' ח'+ מפני שהראות הזאת נעדרת בזולתם, ונקרא: אלהי הארץ +מלכים ב' י"ז כ"ז'+ בעבור שיש לה כח מיוחד מאוירה וארצה, ושמה עוזרים על זה, עם הדברים התלויים בה אשר הם כעבודת האדמה וההצעה והצלחת המין הזה. וכל מי שרדף הנימוס האלהי הוא הולך אחר בעלי הראות הזאת, וינוחו נפשותם להאמין להם עם תמימות דבריהם ועובי משליהם, מה שלא ינוחו להאמין לפילוסופים עם דקות חקוייהם ויופי סדר חבוריהם ומה שנראה עליהם מהמופת, אך אין ההמון הולכים אחריהם כאילו הנפשות מתנבאות באמת, וכמו שאמרו: ניכרים דברי אמת.

קמכתי"ב ח"ב פוקס הדפים א' [37]

הכל מובן רק מצד אור אין סוף. חלק איננו מובן כל עיקר, כי אם דוקא הכל. הדבר הוא ההפך מהדעה ההמונית, שסוברת שענין הכלל של אין סוף הוא בלתי מובן, וחלקים פרטיים מובנים הם. לא כן היא הדעה הבהירה. דוקא דבר בודד פרטי איננו מובן, ורק הכל הוא מובן. והכל הוא אין סוף באמת, במובנו העליון, שהרי הוא עולה עד אין סוף ונובע ממנו. וכמו שרק אין סוף מובן הוא בכללות ובדרך היקף, כן אין מנוחה לשום נפש, ואין מעמד לשום רעיון ורגש, רק באין סוף. המנוחה באה רק מהשקפת עולם מלאה, הרואה לפניו רק גילויים שהם פרטיים לפי הסקירה הפרטית הסוביקטיבית, וכלליים במצב האמיתי האביקטיבי של אין סוף. אמנם המנוחה המבוקשת בא תבא רק אז, כשיהיה היחש של ההכרה הברורה העליונה מונח יפה בלב, בהכרת כל חמדתו, באותה ההכרה המוחקת בעז האור שלה את כל רע וכל כיעור, כל עצב וכל שנאה מן הנשמה, וממלאת אותה טוב ויופי, שמחה ואהבה, ובמילויים הללו נעשית היא מלאה גבורה ואומץ רב. היחש הזה איננו בא מתוך ההכרה המונותיאיסטית שאומרת הפילוסופיה הרגילה, וגם לא מתוך ההכרה הפנתאיסטית של ההכרה השפינוזית המתאימה לרגשי הזמן החדש, כי אם דוקא מתוך ההכרה האלהית הברורה והפשוטה של האמונה. למרות העושר וההוד ורב-כל שיש בתיאורים הללו של מונותיאיסמוס ופנתיאיסמוס, אינם יכולים להוציא את ההכרה האין סופית מכלל דבר וענין פרטי. אף על פי שהפרטיות היא מוכחשת מתוכה, מכל מקום לעולם האדם החושב הוא העיקר בעצמו, וכל מה שהוא חושב הרי הוא לו לקנין הממלא את מאוייו, ויחש הקנין יוכר תמיד, למרות כל רוממות ההגיון של הפילוסופיה המראה את ההפך מזה. ומתוך שאין הדעת מתישבת ברגש הפוך וסתור מתוכו, בהכרה שמורה על עצמה שהאדם מתבטל לפניו לגמרי עד לאפסיות גמורה, ועם זה הוא מוחזק בעצמו, ועושה הוא את ההכרה לחפץ אחד מחפציו השייכים למילוי ספקו, אשר על כן לא תוכל הנשמה למצא את מנוחתה. אבל מה שלא תמצא בכל צלצולים פילוסופיים, תמצא בעומק האמונה. האמונה העמוקה באלהים המוטבעת באדם, מורה לו שהוא בטל הוא במציאות לגבי רוממות האלהות, ואם יש צורך הוא מקריב בעבור הקשר לאלהים את עצמותו ואת חייו, ויהרג ולא יעבור. בזה באה למקור מנוחתה, וממשכת היא בזה על עצמה ועל כל סביבה את האושר הנדרש לסיפוק האמת לאמתה, שהיא התביעה היותר פנימית שהנשמה האצולה מאור האמת דורשת בכל כחה.

פרי צדיק תזריע, אות ז'

וקליפת נוגה איתא (זוהר חדש יתרו) דא איהו מלכות יון דסחרא לון נוגה וכו' דלית בכל מלכוון דאינון קרבין לאורח מהימנותא כוותיהו אוף הכא וכו' והיינו דחכמת יונית נגד תורה שבעל פה, שהוא גם כן חכמה מהבנת הלב ויש בהם מדות הגונות לפי שכל בעניני דרך ארץ, אך הם שורש אפיקורסות ושם במלכות יון היו הצדוקים שכפרו בתורה שבעל פה, ואין בכל המלכים שגזרו שמד כמו מלכות יוון, דאיתא (בראשית רבה ב', ד') וחושך זה מלכות יוון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל.

ליקוטי מאמרים לר"צ, דרשה לסיום הש"ס, כב'

ולכך פרשיות אלו קורין בחנוכה שהיה הנס בשמן שרומז לחכמה כמו שאמרו ז"ל (מנחות פ"ה ב), כי טמאו כל השמנים היינו בני יון על ידי חכמת יונית שהיא נגד תורה שבעל פה זה לעומת זה כמו שנתבאר במקום אחר דאריסטו ראש חכמיהם היה בימי שמעון הצדיק ראש חכמי המשנה [ועל ידי חכמת יונית העלו חזיר כדאיתא במנחות (ס"ד ב) הוא אדום כמו שדרשו חז"ל (ויקרא רבה י"ג, ה') על פסוקי ואת החזיר יכרסמנה חזיר וגו' וכמו שאמרו ז"ל (איכה רבה ב', י"ג) יש חכמה באדום שנאמר (עובדיה א', ח') והאבדתי חכמים מאדום ועל ידי זה עלו. ומלכות יון המשילו ז"ל (ויקרא רבה שם) בנמר ובמגן אבות לתשב"ץ על משנה עז כנמר שהנמר ממזר מארי וחזיר הבר, פירוש ארי הוא בבל כמו שאמרו ז"ל (שם) ובבבל הוא יסוד תלמוד בבלי כמו שנתבאר במקום אחר כמו התרגום לשון בבל אחוריים ללשון הקודש כן תורה שבעל פה לתורה שבכתב והמשניות חוברו בארץ ישראל תחת ממשלת רומי וחיבורם הוא תורה שבעל פה ואין כאן מקומו להאריך]:

וכן איתא בזוהר (ח"ב רל"ז א) דאינון קריבין לאורחי מהימנותא כי אין בין מים עליונים למים תחתונים אלא כמלא נימא ובקהלת רבה (ז', כ"ב) שרק כותל דק כחוט השערה מפסיק בין גן עדן וגיהנום וזה טוב וזה רע, רק על ידי הדמיון טעו הרבה אחריהם [גם בדורות אחרונים כנודע] וטמאו כל השמנים הם כל החכמות אמיתיות של חכמי ישראל נטבעו ונתערבו בחכמות חיצוניות ונעשה נס על ידי הכהנים שהם מלמדי התורה בישראל כמו שנאמר (דברים י"ז, ט') ובאת אל הכהנים יורו משפטיך (שם ל"ג, י').